

Urszula Ordon

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza
w Częstochowie (Polska)

ORCID: 0000-0001-9674-321X

Mężczyzna w edukacji przedszkolnej: prolegomena do badań w Polsce

Male in the occupation of a nursery school teacher: prolegomena to empirical research in Poland

Abstrakt

Celem, jaki sobie stawia autorka artykułu jest rozpoznanie głównych kierunków badań nad obecnością i rolą mężczyzny w edukacji przedszkolnej w Polsce i na świecie.

Problematyka badawcza koncentruje się na pytaniach: Jaki jest stan badań nad uwarunkowaniami udziału mężczyzn w procesie edukacji przedszkolnej w Polsce oraz na świecie?, Jakie są węzłowe problemy charakteryzowanego nurtu badań?, Jakie są rekomendacje dla praktyki edukacji przedszkolnej w zakresie zatrudniania mężczyzn w roli wychowawców? W badaniach wykorzystano metodę analityczno-syntetyczną literatury przedmiotu.

Artykuł rozpoczyna analiza stanu badań w Polsce. Stan ten skonfrontowano ze stanem badań międzynarodowych. Przybliżono główne kierunki badań nad zagadnieniem zatrudniania mężczyzn w edukacji przedszkolnej, wskazując zarówno ich osiągnięcia, jak i niedostatki.

Analiza stanu badań w Polsce prowadzi do wniosku o braku zainteresowania polskich przedstawicieli nauki kwestią obecności/nieobecności mężczyzn w edukacji przedszkolnej. Natomiast badania międzynarodowe w tym zakresie są dobrze roz-

winięte. Obejmują one szerokie spektrum zagadnień, od kwestii równości na rynku pracy, poprzez postrzeganie społeczne nauczycieli przedszkola, ich strategie działań i realizację męskich ról w sfeminizowanym środowisku pracy, współpracę z kobietami i ich postrzeganie jako swych partnerów w miejscu pracy.

Nieobecność w polskich badaniach nad edukacją przedszkolną zagadnienia roli mężczyzn we wczesnej edukacji dziecka wydaje się poważną luką badawczą, która wymaga szybkiego uzupełnienia. Prezentowany artykuł ma ułatwić potencjalnym badaczom rozpoznanie kluczowych zagadnień, analizowanych już od trzech dekad w badaniach międzynarodowych. Refleksji teoretycznej powinny towarzyszyć programy oświatowe i społeczne uświadamiające konieczność udziału mężczyzn w procesie wychowania dziecka oraz szerszego zatrudnienia ich w placówkach edukacji przedszkolnej.

Słowa kluczowe: *edukacja przedszkolna, męczyzna jako nauczyciel przedszkola.*

Abstract

The author's objective is to investigate the principal directions of research into the presence and the role of a male in nursery school education in Poland and in the world.

Hence, the subject-matter of this research is concentrated upon the following questions:

- what is the state of research into the factors determining the participation of males in nursery school education in Poland, and also in the world?
- what are the crucial issues included into the direction of research described herein?
- what are the recommendations relevant to the practice of nursery school education within the scope of employing males in the capacity of teachers?

In the research, the analytic-synthetic method of investigating the literature of the subject is applied.

The paper is commenced with the analysis of the state of research in Poland. The state in question is set against the one of research conducted in other countries. The principal directions of research into the issue of employing males in nursery school education, highlighting both their achievements and shortcomings alike, are shed light upon.

The analysis of the state of research in Poland leads to a conclusion that the representatives of Polish pedagogical sciences into the issue of the presence or the absence of males in nursery school education whereas research abroad is well advanced. This includes a broad scope of issues, from the problem of equality on the labor market, the social perception of male nursery school teachers to their strategies of action, and fulfilling male roles in the feminized working environment, collaboration with females and the latter's perception of their male colleagues at

work, to research into the perception of nursery school teachers by children and their influence upon the development of children.

The fact that the issue of the role of males in early child education is not a subject-matter of Polish research seems to be a major gap, which ought to be filled in without delay. The presented article aims at rendering it easier for possible researchers to investigate key issues, which have already been analyzed abroad for three decades. Reflecting upon theory ought to be accompanied by educational and social programs making general public aware of the necessity of males' involvement in the process of child's education, and also employing them in a larger number in the institutions of nursery school education.

Key words: *nursery school education, male as a nursery school teacher.*

Wstęp

W raporcie o stanie edukacji w Polsce w roku 2013 stwierdzono, że mężczyźni stanowią 1% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej. (Liczą, 2014, s. 83) Brakuje statystyk na temat liczby mężczyzn w zawodzie nauczyciela przedszkola, można jednak przypuszczać, że stopień feminizacji jest tam jeszcze wyższy. Zagadnienie pracy mężczyzn jako nauczycieli na poziomie edukacji przedszkolnej jest nieobecne w polskich badaniach nad edukacją przedszkolną i wczesnoszkolną, dostrzegają je jednak nauczyciele i rodzice, o czym świadczy jeden z numerów z roku 2014 czasopisma „Przedszkole”, który poświęcono mężczyznom pracującym w edukacji przedszkolnej. Zamieszczono w nim m.in. wywiady z dyrektorką przedszkola, z mężczyznami pracującymi w edukacji przedszkolnej oraz z matkami, których dzieci uczęszczają lub uczęszczały do przedszkoli ze zróżnicowanym płciowo personelem pedagogicznym, kreśląc specyfikę pracy mężczyzny w przedszkolu i postrzegania go przez współpracowników i społeczeństwo. (Lewińska, 2014, s. 46, 48) Natomiast naukową analizę postaw rodziców wobec mężczyzn wychowawców przedszkolnych przeprowadziła Paulina Koperna. (Koperna, 2019) Warto podkreślić, że opublikowany w 2019 r. artykuł jest w zasadzie pierwszą na polskim gruncie próbą rozpoznania owego problemu.

Przywołany numer czasopisma „Przedszkole” oraz artykuł Kopernej sygnalizują potrzebę głębszej refleksji nad obecnością i rolą mężczyzny w edukacji przedszkolnej w kontekście m.in. polityki równouprawnienia, optymalnego rozwoju dzieci i kryzysu współczesnej rodziny, z pewnością jednak nie dają pełnego przeglądu problematyki związanej z tym zagadnieniem. Stan

badania w Polsce jest diametralnie różny od badań międzynarodowych, gdzie dyskurs na temat miejsca i roli mężczyzn w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej jest obecny od co najmniej trzech dekad i doczekał się wielu wątków. Niniejszy artykuł ma zatem za zadanie zaprezentować węzłowe zagadnienia omawianego dyskursu oraz wyniki dotychczasowych badań, wychodząc z przekonania, że edukacja w Polsce nie powinna się rozwijać w izolacji od problemów edukacji podejmowanych w badaniach w innych krajach. Międzynarodowy rekonesans badawczy ma na celu uzasadnić, a zarazem ułatwić podjęcie podobnych badań w Polsce.

W artykule wykorzystano metodę analityczno-syntetyczną dokumentów. Badaniom poddano najnowszą literaturę, głównie anglojęzyczną, poruszającą zagadnienia obecności i roli mężczyzn w edukacji przedszkolnej. Skoncentrowano się na periodykach o zasięgu międzynarodowym, takich jak: „Child Development”, „Early Childhood Research Quarterly”, „Early Child Development and Care” oraz „European Early Childhood Education Research Journal”. Posłużono się skrótem ECEC, pochodzącym od nazwy Early Childhood Education and Care, używanym w państwach Unii Europejskiej w odniesieniu do uregulowanych form organizacyjnych dostarczających edukację i opiekę dla dziewcząt od narodzin do wieku obowiązku szkolnego.

Kierunki badań międzynarodowych nad mężczyzną w placówkach ECEC

Dyskurs na temat obecności i roli mężczyzny w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej pojawił się w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku w kontekście realizacji założeń polityki równouprawnienia płci na rynku pracy. Nauczyciel edukacji przedszkolnej był przedstawiany jako przykład zawodu sfeminizowanego, co wymagało zewnętrznej interwencji. Uważano, że dostęp mężczyzn do zawodu jest ograniczony, z drugiej zaś strony feminizacja ma wpływ na niższe zarobki i prestiż społeczny. Zależności te badali przede wszystkim socjologowie. Na przykład Margherita Sabrina Perra i Elisabetta Ruspini we wprowadzeniu do specjalnego numeru czasopisma „International Review of Sociology” (2013), poświęconego mężczyznom pracującym w nietypowych zawodach, odnotowały wzrost ilości badań nad owym zagadnieniem. Zwróciły uwagę, że mężczyźni wyraźnie rzadziej wykonują zawody uznawane powszechnie za „żeńskie” niż kobiety zawody „męskie”. Wyodrębniły trzy grupy przyczyn: po pierwsze: jest mniej zawodów zwyczajowo zarezerwowanych dla kobiet niż dla mężczyzn, po drugie, mężczyźni preferują lepiej płatne zawody, zdominowane przez mężczyzn, po trzecie, wykonu-

jąc zawód „żeński”, narażają się na presję społeczną (uruchamiają pejoratywne stereotypy zniewieściałości lub homoseksualności). Jako przykładowe zawody „żeńskie” autorki podały nauczyciela i pielęgniarza, wymagające specjalnych kompetencji, które na ogół posiadają kobiety. (Perra, Ruspini, 2013, s. 265)

W ostatniej dekadzie XX i pierwszej XXI wieku w Unii Europejskiej wdrożono długoterminowe programy wspierające zatrudnianie mężczyzn w ECEC. Jednym z nich był ogłoszony w 1996 przez European Comission Network on Childcare program, mający na celu zwiększenie zatrudnienia mężczyzn w edukacji przedszkolnej do 20% w ciągu dekady. (*European Commission* 1996) W następnych latach co prawda nie udało się osiągnąć zakładanego poziomu, jednak odsetek mężczyzn w placówkach ECEC zwiększył się znacząco. W roku 2006 komisja potwierdziła zatem konieczność kontynuowania działań na rzecz większego udziału mężczyzn w ECEC oraz podniesienia kwalifikacji pracowników tego sektora oświaty. (OECD, 2006)

Obok programów międzynarodowych niektóre państwa wdrożyły programy krajowe, np. Australia, Nowa Zelandia, USA, Kanada i Chiny. (Rohrmann, 2020, s. 6) Również w krajach europejskich opracowano programy zachęcające mężczyzn do zawodowej partycypacji w sektorze ECEC: w Norwegii była to część ogólnonarodowego programu równouprawnienia płci, realizowanego w latach 2001-2015, podobne wdrożono w Niemczech w latach 2010-2013, a także w Belgii i Danii. (Rohrmann, 2020, s. 8) Nie wszędzie zakończyły się one sukcesem, paradoksalnie w niektórych krajach skutkowały pogłębieniem nierówności płci, jak w niektórych prowincjach Chin, gdzie zachęcano mężczyzn do kształcenia w zawodzie nauczyciela przedszkola, oferując im bezpłatne studia (dla kobiet pozostawały płatne). Przykładem państwa, gdzie Genderowa polityka zatrudnienia w ECEC odniosła umiarkowany sukces, bez wzbudzania emocji społecznych, jest Turcja. Stało się to możliwe dzięki podniesieniu wymagań (ukończenie studiów wyższych) i zwiększeniu wynagrodzeń, co podniosło prestiż społeczny zawodu i odsetek pracujących w nim mężczyzn. (Sak i inni, 2019)

Czołówkę krajów z największym odsetkiem mężczyzn w edukacji przedszkolnej stanowią państwa skandynawskie. W ramach polityki równości w dostępie do rynku pracy mężczyźni są promowani w przedszkolach duńskich i norweskich. Ich procent wśród personelu w przedszkolach wzrasta, lecz nadal pozostaje skromny – 6.5% w 2013 w Danii i 9% w Norwegii w 2015 r. (Olsen, Smepllass, 2018, s. 1202)

Wohlgemut (2015) twierdzi, że mężczyźni mają problemy w znalezieniu pracy w ECEC z powodu zdominowania tego segmentu oświaty przez kobiety, jednak Rohrmann (2015) w swoich badaniach nie potwierdził praktyki ogra-

niczania mężczyznom dostępu do zawodu przez kobiety. Z kolei Trent (2015) na podstawie studium przypadku 5 nauczycieli edukacji przedszkolnej w Hong Kongu wskazuje na obiektywne czynniki ograniczające liczebność mężczyzn w tym zawodzie, w społeczeństwie bowiem nauczyciele nie cieszą się wysokim statusem, w przeciwieństwie do nauczycielek. W efekcie trafiają do zawodu rzadko i zazwyczaj wykonują go krótkoczasowo. (Trent, 2015, s. 511)

W wielu badaniach zwraca się także uwagę, że obecność mężczyzn w przedszkolu podwyższa społeczny status zawodu, poprawia jego postrzeganie w społeczeństwie i wzmacnia starania o zwiększenie wynagrodzenia pracowników tego sektora oświaty. (Powderly, Westerdale 1998; Pirard i inni, 2015)

Kolejnym kierunkiem badań, związanym z równymi szansami mężczyzn i kobiet na pracę w przedszkolu, jest postrzegane społeczne nauczyciela przedszkola, zarówno przez ogół społeczeństwa, jak i kobiety zatrudnione w ECEC. Interesującym przykładem tego typu opracowań jest artykuł Hege Eggen Boorve (2017), która zbadała wpływ mężczyzn na kulturę pracy przedszkola. Kulturę pracy rozumie ona jako wspólne dla ogółu współpracowników postawy, wartości i normy zachowania, wyrażające się w symbolice słów i gestów oraz w działaniach. Praktyki te stają się widoczne, gdy ktoś łamie istniejący uzus społeczny, włączając weń zachowania dotyczące płci. Gdy mężczyźni wkraczają w sfeminizowane środowisko pracowników przedszkola, w pierw ujawniają się prywatne stereotypy dotyczące płci, przyniesione zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn, i rozpoczyna się proces negocjacji owych norm i zasad. Badani przez Boorve mężczyźni kwestionowali zbyt szczegółowe plany zajęć, ustalane w głównej mierze przez dominujące liczebnie i ze względu na zajmowaną pozycję w gronie pedagogicznym kobiety¹, negocjując możliwość pozostawienia więcej miejsca na spontaniczność. Boorve potwierdziła także dominujące wśród personelu przekonanie o predyspozycji mężczyzn do prowadzenia zajęć ruchowych. Jedna z nauczycielek biorących udział w badaniach zaobserwowała na przykład, że jej kolega „leży na podłodze, gdy tworzy konstrukcję z klocków lego”. (Boorve, 2017, s. 1088) Podczas poobiedniego czasu wolnego, tradycyjnie spędzanego na zewnątrz, kobiety skupiają się na obserwacji bawiących się dzieci i dopilnowaniu, by zjadły one przewidziany w jadłospisie owoc, mężczyźni zaś angażują się w zabawy dziecięce, nie troszcząc się o to, by dziecko skorzystało z poobiedniej przekąski. (Boorve, 2017, s. 1089) Praktyki męskie kontrastują zatem z kobiecymi; mężczyźni bawiący się z dziećmi wyrażają w ten sposób swą męskość, zadaniem kobiet jest obserwować dzieci podczas zabaw i kontrolować realizację prze-

¹W tradycji norweskich przedszkoli jest zakorzeniona obecność mężczyzn, ale większość z nich (66%) to asystenci, nie nauczyciele (Boorve 2017, 1086; Olsen, Smeplass 2018, s. 1203).

widzianych zadań programowych. Ponadto, sankcjonując praktyki męskie, kobiety jawią się jako posiadające władzę w określaniu tego, co powinno, a czego nie powinno się robić. Standaryzacja działań przedszkola przez kobiety jest postrzegana jako profesjonalizacja działań przedszkola i polityki osiagania celów zdefiniowanych w programach edukacyjnych.

Podobne wyniki uzyskali także inni badacze. Na przykład Niemcy Aigner i Rohrmann (2012) stwierdzili, że w mieszanych płciowo zespołach zadania dzieli się zgodnie z aktywnościami przypisanymi zwyczajowo do płci (np. zajęcia artystyczne realizują kobiety, sportowe – mężczyźni). Zauważono również, że w porównaniu z mężczyznami, kobiety pracujące w ECEC częściej utrwalają stereotypowe postrzeganie roli mężczyzn i kobiet w społeczeństwie i w pracy pedagogicznej, co prowadzi często do niższej satysfakcji z pracy u mężczyzn, gdy kobiety z tradycyjnym podejściem do płci piastują funkcje kierownicze. (Rohrmann, 2020, s. 12) Aud Torill Meland i Alsa Hellen Kaltvedt (2019), na podstawie badań przeprowadzonych w przedszkolach norweskich stwierdziły, że Genderowe stereotypy są podtrzymywane zarówno w gronie wychowawców przedszkolnych – mężczyzn i kobiet (inne zadania i typy zachowań przypisuje się w zależności od płci), jak i postawach nauczycieli wobec podopiecznych (inaczej chłopcy, inaczej dziewczynki).

Praca w sfeminizowanym środowisku wymaga od mężczyzn dużej plastyczności. Kwestie tożsamości i realizacji męskich wzorców zachowania przez nauczycieli ECEC bada się w wielu krajach. (Heikkilä, Hellman, 2017; Brody, 2015; Zhang, Wang, 2018)

W dyskusjach na temat mężczyzny w roli nauczyciela przedszkola pojawiają się wątki potencjalnych zagrożeń dla dziecka. Pierwszoplanowym kontekstem jest domniemanie, iż mężczyzna decydujący się na pracę z małymi dziećmi w przedszkolu może mieć niejasne skłonności wobec dziecka. Nieufność rodziców wobec nauczycieli przedszkoli najczęściej pojawia się przy okazji doniesień prasowych o przypadkach pedofilii lub deprawacji najmłodszych przez przedstawicieli innych zawodów, które opierają się na kontakcie z nieletnimi. (Duncan, 1999, s. 243-252)

Badacze interesują się zatem wpływem ujawnionych przypadków pedofilii w przedszkolu na pracę mężczyzn w tym zawodzie oraz wpływem społecznego obrazu wychowawcy przedszkolnego na liczebność mężczyzn w tej roli. Przykładem są badania Sary Ewy Farquhar (2008). Uchodząca za pionierski kraj w kontekście wdrażania polityki równouprawnia płci Nowa Zelandia zanotowała na przełomie wieków zmniejszenie się odsetka mężczyzn w ECEC z powodu dwóch przypadków nadużyć seksualnych mężczyzn w latach 1993 i 1994 r. Kraj ogarnęła „sex-abusive paranoia”. W efekcie nauczyciele zatrudnieni

w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej stali się obiektem podejrzeń oraz, co istotne, pozostali bez wsparcia ze strony władz szkolnych. Związki nauczycielskie, aby odrzucić zarzuty o brak bezpieczeństwa w placówkach edukacyjnych, wydały szereg rozporządzeń i instrukcji, które sprowadzały się do daleko idącej ostrożności w relacjach z dziećmi, unikania kontaktu fizycznego, jeśli nie jest niezbędny, a jeśli zachodzi taka konieczność, powinien mieć miejsce w obecności drugiego pracownika. Część mężczyzn zrezygnowała z pracy, a wielu potencjalnych nauczycieli nie wybrało tego zawodu. (Murray, 1996)

Jak praca „w cieniu podejrzeń” wpływa na realizację zadań związanych z edukacją przedszkolną przez zatrudnionych w niej mężczyzn, opisuje m.in. Anna Buschmeyer (2013). Przeprowadziła ona opinie 10 mężczyzn zatrudnionych w niemieckich przedszkolach, jak realizują się w środowisku pracy. Jeden z uczestników badań opowiedział o osobistym doświadczeniu, gdy wziął za rękę, następnie, posadził na kolanie i przytulił dziewczynkę, która po przyjściu do przedszkola nie chciała się rozstać z dziadkiem. Działania takie są standardowo stosowane w przedszkolach, pozwalają oswoić dziecko z sytuacją rozstania z rodzicem i zintegrować się ze środowiskiem przedszkolnym, w przypadku jednak badanego mężczyzny stały się przyczyną oskarżenia o pedofilię. Mimo iż nauczyciel został oczyszczony z tego typu zarzutów, m.in. dzięki wyjaśnieniom dyrektorki przedszkola, doświadczenie to pozostawiło uraz w psychice nauczyciela i nauczyło go daleko idącej ostrożności w kontaktach z dziećmi. Ze względu na potencjalne podejrzenia o „zły dotyk” nie mógł w pełni wyrażać swych uczuć wobec podopiecznych. (Buschmeyer, 2013, s. 302)

Zdaniem badaczy, przypisywanie nauczycielom przedszkoli skłonności pedofilskich wpływa niekorzystnie na pracę mężczyzn sprawdzających się w tym zawodzie, o czym świadczy przywołany uprzednio przykład niemieckiego nauczyciela. Podobną opinię wyraził jeden z nauczycieli biorących udział w badaniach Paula Sargenta, sugestywnie opisując, co czuje jako kochający dzieci i zaangażowany w ich wychowanie nauczyciel: „Women’s laps are places of love. Men’s are places of danger”. (cyt. za: Bariš, 2013, s. 109)

Istotny dla kierunków dalszych studiów nad charakteryzowanym zagadnieniem jest artykuł Richarda J. Harty’ego (2007). Zwrócono w nim uwagę na pedagogiczno-psychologiczne uzasadnienie obecności mężczyzn w edukacji przedszkolnej. Autor podkreślił, że dotychczasowe badania nad rolą mężczyzn w przedszkolu zdominował dyskurs o potrzebie zwiększenia odsetka mężczyzn w ogólnej populacji nauczycieli tego szczebla edukacji z uwagi na politykę równouprawnienia płci na rynku pracy, natomiast brakuje studiów potwierdzających pozytywny wpływ mężczyzn w przedszkolu na rozwój dzieci, podobnie jak badań ukazujących punkt widzenia dzieci.

Zasadność liczniejszej reprezentacji mężczyzn w ECEC jest kwestią sporną, badacze dochodzą do rozbieżnych wniosków. Bent Olsen i Eli Smepllass zwrócili uwagę na szereg słabości studiów Genderowych na terenie przedszkola, pomija się w nich bowiem czynniki poza płciowe: np. klasowe lub etniczne, preferowany styl wychowawczy, przygotowanie zawodowe itd. (Olsen, Smepllass, 2018, s. 1205) W swych badaniach stwierdzili, że mężczyźni nie wnoszą istotnej różnicy do realizacji zadań przedszkola, bowiem wychowawcy niezależnie od płci podobnie reagują na sytuacje wychowawcze z udziałem dziewczynek i chłopców; przy czym są to zachowania różne ze względu na płeć dzieci, wpisujące się w stereotypowe postrzeganie płci. (Olsen, Smepllass 2018, s. 1213) Holenderscy badacze (Ahnert i inni, 2006) zweryfikowali wcześniejsze badania stwierdzające lepsze odnoszenie się kobiet do dziewczynek niż chłopców, wykazując, że w środowisku przedszkolnym zarówno mężczyźni, jak i kobiety wykazują podobny poziom zaangażowania i wrażliwości niezależnie od płci podopiecznego. Również Niemcy (Brandes i inni, 2015) stwierdzili brak istotnej różnicy w pedagogicznych zachowaniach obu płci. Z kolei Austriacy J. Huber i B. Traxl (2018) zwrócili uwagę, że mężczyźni są mniej restryktywni od kobiet, w wyniku czego chłopcy częściej szukają u nich akceptacji i schronienia w sytuacji dyskomfortu.

Studium empirycznym potwierdzającym różnice płci w podejściu do zadań wychowawczo-opiekuńczych jest opracowanie Koch i Emilsen (2017). W jego świetle generalnie mężczyźni są bardziej tolerancyjni wobec działań ryzykownych dzieci i okazują większe zainteresowanie aktywnością fizyczną. Norwegowie (Sandseter, 2014; Storil, Sandseter, 2017) potwierdzili te wyniki w odniesieniu do mężczyzn zatrudnianych w edukacji wczesnoszkolnej. Mężczyźni częściej niż kobiety wyrażają zgodę lub sami inicjują gry niosące ryzyko np. upadku, skaleczenia, kontuzji, podczas nich interweniują też rzadziej i później niż kobiety. W owych badaniach zauważono, że płeć nie jest jedyną zmienną warunkującą podejście wychowawców do gier ryzykownych; znaczący jest także wiek – młodzi nauczyciele są bardziej tolerancyjni niż starsi, niezależnie od płci.

Kolejny kierunek badań stanowią prace dotyczące wpływu płci wychowawców na efekty uczenia się dzieci w szkole. Rozpoczęły się one wraz z ujawnieniem płciowego zróżnicowania osiągnięć edukacyjnych uczniów na etapie edukacji elementarnej – dziewczęta uzyskują oceny wyższe niż chłopcy, którzy sprawiają również więcej problemów wychowawczych. Badano między innymi założenie, że „chłopięcy kryzys” w edukacji wczesnoszkolnej może być efektem żeńskiego charakteru edukacji przedszkolnej. Pionierskie badania przeprowadzono w krajach skandynawskich. Warto zwrócić uwagę na

badania duńskie (Bauchmüller, Gørtz, Rasmussen, 2014), które wykazały, że uczniowie uczęszczający wcześniej do przedszkoli z większą liczbą nauczycieli mężczyzn uzyskali znacząco lepsze wyniki podczas egzaminów z języka z duńskiego w testach kończących edukację obowiązkową niż ich rówieśnicy mający za sobą pobyt w przedszkolach ze sfeminizowanym personelem. Podobną prawidłowość opisują Norwegowie (Drange, Marte, 2017) – zarówno chłopcy, jak i dziewczęta uczęszczający do przedszkoli z mieszanym płciowo personelem osiągnęli lepsze wyniki w testach językowych i matematycznych w początkowych latach edukacji obowiązkowej niż uczniowie z przedszkoli z wyłącznie żeńskimi nauczycielkami.

Kolejne zagadnienie rozpatrywane w omawianych badaniach to odbiór przez dzieci faktu, iż ich wychowawcami są mężczyźni. Wedle badań przeprowadzonych w latach 2006-2007 na Filipinach, dzieci w wieku przedszkolnym pozytywnie odbierały swoich nauczycieli płci męskiej. Postrzegały ich przede wszystkim jako towarzyszy zabaw, regulatorów zachowania i opiekunów. (Oropia, Berisalio, 2008) Z kolei Kylie Harris i Sally Barnes (2009) na podstawie analizy rysunków dzieci i wywiadów z czteroletnimi dziećmi w Australii wykazały, że płęć zmienia perspektywę postrzegania nauczyciela przez dziewczynki i chłopców.

Próbie usystematyzowania głównych kierunków badań nad rolą mężczyzny w edukacji przedszkolnej podjął przywoływany już wielokrotnie Tim Rohrmann. W swym studium z 2020 formułuje trzy argumenty, podnoszone w literaturze przedmiotu, na rzecz udziału mężczyzn w procesie edukacyjnym i wychowawczym w przedszkolu. W pierwszym uzasadnieniu przywołuje opinie badaczy, iż „chłopcy od najmłodszych lat potrzebują męskiego wzorca, który odgrywa kluczową rolę w rozwoju ich tożsamości. Postać ojca jest akcentowana także w kontekście wzrastającej liczby dzieci, chłopców i dziewcząt, wychowujących się w rodzinach bez ojca”. (Rohrmann, 2020, s. 9)

Drugi argument odnosi się do jakości edukacji przedszkolnej. Dzięki obecności wychowawców dzieci mogą skorzystać z bardziej „męskich” przestrzeni i aktywności, zabaw motorycznych, prac ręcznych, które często są słabo rozwinięte przez żeński personel przedszkola. Jednocześnie mężczyźni mogą brać udział w zajęciach zazwyczaj zarezerwowanych zwyczajowo dla kobiet, przełamując w ten sposób stereotypy dotyczące płci. Z punktu widzenia personelu, oczekuje się, że mężczyźni wzbogacą kulturę pracy zespołu wychowawców, a zbilansowane pod względem płciowym zespoły będą bardziej efektywne dzięki zróżnicowanemu stylom komunikacji i rozwiązywania konfliktów. Ponadto zauważa się, że obecność mężczyzn zachęca ojców do współpracy z przedszkolem i zwiększa docenianie przedszkola przez ogół rodziców. (Rohrmann, 2020, s. 9)

Trzecia grupa argumentów odnosi się do polityki rekrutacji osób do zawodu i zatrzymywania pracowników w zawodzie. Odwołując się do prawidłowości rządzących rynkiem pracy, niektórzy badacze formułują hipotezę, że wyższe zarobki w zawodzie spowodują większy udział mężczyzn w tym sektorze zatrudnienia i przyczynią się do podniesienia statusu zawodu. Niezależnie od płci podkreślana jest także konieczność pozyskania lepiej wykształconej kadry w sektorze opieki i służb społecznych, w tym ECEC. (Rohrmann 2020, s. 10)

Wyniki analizy i wnioski

Zmiany społeczne w świecie ponowoczesnym wpływają na przewartościowanie męskich i żeńskich ról w społeczeństwie i w rodzinie. Kobiety angażują się w życie zawodowe, karierę, wkraczają do zawodów do niedawna zarezerwowanych wyłącznie dla mężczyzn, odwołując się do małżeństwa lub stałym związku oraz macierzyństwie. Z kolei mężczyźni coraz częściej podlegają kobietom sprawującym funkcje kierownicze, angażują się w prace związane z prowadzeniem gospodarstwa domowego, a także w wychowanie dzieci od pierwszych dni ich życia. Na ogół owe przeobrażenia w literaturze określa się pejoratywnie jako „kryzys męskości” (Melosik, 2006) czy „desymbolizacja męskości”. (Radomski, 2008)

Mężczyźni wkraczają do środowisk zawodowych zarezerwowanych wedle uzusu społecznego dla kobiet. Niewątpliwie jednym z najbardziej charakterystycznych żeńskich zawodów jest zawód nauczyciela przedszkola. Mężczyzna pracujący w przedszkolu lub edukacji wczesnoszkolnej jest zjawiskiem rzadkim, niemniej jednak w kontekście zarysowanych wyżej tendencji w życiu społecznym będzie występował coraz częściej. Zagadnienie obecności i roli mężczyzn w tym sektorze szkolnictwa wymaga naukowej refleksji i przemyślanych działań. W niniejszym artykule przybliżono kierunki badań i węzłowe problemy omawiane w międzynarodowych badaniach nad pracą mężczyzn w przedszkolu z myślą o zainteresowaniu nimi polskich przedstawicieli nauk o wychowaniu. Jak się okazuje, obejmują one szeroki wachlarz zagadnień, wśród których należy wymienić:

- kwestię równości na rynku pracy,
- postrzeganie społeczne nauczycieli przedszkola,
- strategię działań i realizacji męskich ról w sfeminizowanym środowisku pracy,
- współpracy mężczyzn z kobietami w przedszkolu,
- postrzegania mężczyzn w miejscu pracy przez nauczycielki,

- postrzegania wychowawców przedszkolnych przez dzieci,
- wpływ wychowawców przedszkolnych na rozwój dzieci.

Wyniki badań nie są jednoznaczne, co oznacza potrzebę ich kontynuowania, m.in. przez polskich badaczy edukacji przedszkolnej, niemniej wyłania się z nich obraz potencjalnych korzyści związanych ze wzrostem prestiżu zawodu, poziomem zarobków, skuteczniejszym działaniem personelu przedszkolnego, a także co najważniejsze – optymalnym rozwojem dzieci.

Bibliografia

- Ahnert, L., Pinquart, M., Lamb, M.E. (2006). „Security of children’s relationships with nonparental care providers: a meta analysis”. W: *Child Development*, nr 77 (3). <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00896.x>.
- Bariş, S. (2013). „Female Preschool Teachers’ Attitude toward male preschool teachers children hiring job”. W: *Middle Eastern & African of Educational Research*, nr 3.
- Bauchmüller, R., Gørtz, M., Rasmussen, A. W. (2014). „Long-Run Benefits from Universal High-Quality Preschooling”. W: *Early Childhood Research Quarterly*, nr 29 (4). <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.05.009>.
- Boorve, H.G. (2017). „Men in kindergartens: work culture and gender”. W: *Early Child Development and Care*, t. 187, nr 7. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1154853>.
- Brandes H., Andrae, M., Roeseler, W., Schneider-Andrich, P. (2015). „Does gender make a difference? Results of the German tandem-study on the pedagogical activity of female and male ECE workers”. W: *European Early Childhood Education Research Journal*, nr 23 (3). <https://doi.org/10.1080/1350293X.2015.1043806>.
- Brody, D. L. (2015). „The construction of masculine identity among men who work with young children, an international perspective”. W: *European Early Childhood Education Research Journal*, 23(3). <https://doi.org/10.1080/1350293X.2015.1043809>.
- Buschmeyer, A. (2013). „The construction of ‘alternative masculinity’ among men in the care profession”. W: *International Review of Sociology – Revue Internationale de Sociologie*, t. 23, nr 2. <https://doi.org/10.1080/03906701.2013.804293>.
- Drange, N., Marte, R. (2017). *Child Care Center Staff Composition and Early Child Development. Statistisk Sentralbyrå Discussion Papers* (nr 870). https://www.ssb.no/en/forskning/discussion-papers/_attachment/332823, 12.04.2021.

- Duncan, J. (1999). „New Zealand kindergarten teachers and sexual abuse protection policies”. W: *Teaching and Teacher Education*, nr 15.
- European Commission Network on Childcare (1996). *Quality targets in services for young children*. <https://childcarecanada.org/sites/default/files/Qualitypaperthree.pdf>, 12.05.2021
- Farquhar, S.-E. (2008). „New Zealand men’s participation in early years work”. W: *Early Child Development and Care*, t. 178, nr 7-8.
- Harris K., Barnes S. (2009). „Male teacher, female teacher: exploring children’s perspectives of teachers’ roles in kindergartens”. W: *Early Child Development and Care*, t. 179, nr 2.
- Harty, R. (2007). „The men as role models argument: A case for researching children’s views”. W: *NZ Research in Early Childhood Education Journal*, 10.
- Heikkilä, M., Hellman, A. (2017). „Male preschool teacher students negotiating masculinities: a qualitative study with men who are studying to become preschool teachers”. W: *Early Child Development and Care*, t. 187, nr 7.
- Huber, J., Traxl, B. (2018). „Pedagogical differences and similarities between male and female educators, and their impact on boys’ and girls’ behaviour in early childhood education and care institutions in Austria”. W: *Research Papers in Education*, t. 33, nr 4.
- Koch, B., Emilsen, K. (2017). Men and Women in Outdoor Play – The Gender Perspective. W: T. Waller, E. Ärlemalm-Hagsér, L. Lee-Hammond, K. Lekies, S. Wyver (red.). *The Sage Handbook of Outdoor Play and Learning*. London: Sage.
- Koperna, P. (2019). „Male kindergarten teachers: the perception of parents in the context of social trust”. W: *Przegląd Pedagogiczny*, nr 2. <https://doi.org/10.34767/PP.2019.02.26>
- Lewińska, K. (2014). Wychowawca przedszkolny. Wyjątek od reguły. W: *Przedszkole. Miesięcznik Dyrektora (wrzesień)*.
Liczę się nauczyciele. Raport o stanie edukacji 2013 (2014), Warszawa.
- Meland, A. T., Kaltvedt A. H. (2019). „Tracking gender in kindergarten”. W: *Early Child Development and Care*, t. 189, nr 1. <https://doi.org/10.1080/03004430.2017.1302945>.
- Melosik, Z. (2006). *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*. Poznań: Impuls.
- Murray, S. B. (1996). „We all love Charles’: Men in child care and the social construction of gender”. W: *Gender and Society*, t. 10(4).
- Nentwich, J., Poppen, W., Schälin, S., Vogt, F. (2013). „The same and the other: Male childcare workers managing identity dissonance”.

- W: *International Review of Sociology*, nr 2. <https://doi.org/10.1080/03906701.2013.804295>.
- OECD, *Starting Strong II Early Childhood Education and Care Policy (2006)*, Paris: OECD. European Commission (2011). *Early Childhood Education and Care: Providing all our children with the best start for the world of tomorrow*. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0066:FIN:EN:PDF>, 15.05.2021,
- Olsen, B., Smeplass, E. (2018). „Gender and distribution of educational values among the staff in kindergartens”. *Early Child Development and Care*, t. 188, nr 8. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1261125>.
- Oropilla, C. T., Belisario, J. A. B. (2008). *Preschool children's perceptions of their male teachers in a selected preschool in Quezon city*. Quezon.
- P jak pan (rozmowa z Marcinem Dębińskim i Mateuszem Wendtem – wychowawcami przedszkolnymi) (2014). W: *Przedszkole. Miesięcznik Dyrektora* (wrzesień).
- Perra, M. S., Ruspini, E. (2013). „Editor's introduction. Men who work in 'non-traditional' occupations”. W: *International Review of Sociology – Revue Internationale de Sociologie*, t. 23, nr 2. <https://doi.org/10.1080/03906701.2013.804288>.
- Pirard, F., Schoenmaeckers, P., Camus, P. (2015). „Men in childcare services: From enrolment in training programmes to job retention”. W: *European Early Childhood Education Research Journal*, 23(3).
- Powderly, K., & Westerdale, K. (1998). „Men in child care”. W: *Every Child*, 4(3).
- Radomski, A. (2008). Desymbolizacja męskości we współczesnych kulturach Zachodu. W: Radomski, A., Truchlińska B., (red). *Męskość w kulturze współczesnej*. Cz. 1. Lublin: UMCS.
- Rohrmann, T. (2015). Männer in der Elementarpädagogik: Ein internationales Thema. W: J. C. Aigner and G. Poscheschnik (red.). *Kinder brauchen Männer: Psychoanalytische, sozialpädagogische und erziehungswissenschaftliche Perspektiven*. Gießen: Psychosozial-Verlag.
- Rohrmann, T. (2020). „Men as promoters of change in ECEC? An international overview”. W: *Early Years*, vol. 40, no. 1.
- Sak, R., I., Rohrmann, T., Sak, Ş., Schauer, G.(2019). „Parents' Views on Male ECEC Workers: A Cross-Country Comparison”. W: *European Early Childhood Education Research Journal*, 27 (1). <https://doi.org/10.1080/1350293X.2018.1556535>.
- Sandseter, E. B. (2014). „Early Childhood Education and Care Practitioners' Perceptions of Children's Risky Play; Examining the Influence of

- Personality and Gender". W: *Early Child Development and Care*, 184 (3). <https://doi.org/10.1080/03004430.2013.794797>.
- Sargent, P. (2005). „The rendering of men in early childhood education". W: *Sex Roles*, nr 3-4.
- Storli, R., Sandseter E. B. (2017). „Gender Matters: Male and Female ECEC Practitioners' Perceptions and Practices regarding Children's Rough-And-Tumble Play (R&T)". W: *European Early Childhood Education Research Journal*, 25. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2017.1380881>.
- Świderska, M. (2011). „Ojciec w opiece i wychowaniu dziecka". W: *Pedagogika Rodziny*, nr 1 (3/4).
- Trent, J. (2015). „The gendered, hierarchical construction of teacher identities: exploring the male primary school teacher voice in Hong Kong". W: *Journal of Education Policy*, t. 30, nr 4. <https://doi.org/10.1080/02680939.2014.973456>
- Van Laere, K., Vandembrecke, M., Roets, G., Peeters, J. (2014). „Challenging the feminization of the workforce: Rethinking the mind-body dualism in early childhood education and care". W: *Gender and Education*, t. 2 (3). <https://doi.org/10.1080/09540253.2014.901721>.
- Weegmann, W., Senger, J. (red.). (2016). *Männer in Kindertageseinrichtungen. Theorien – Konzepte – Praxisbeispiele*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Wohlgemuth, U. G. (2015). „Why Do Men Choose to Become Social Educators? A Profession Continuously in Pursuit of Male Colleagues". W: *European Early Childhood Education Research Journal*, 23 (3). <https://doi.org/10.1080/1350293X.2015.1043813>.
- Zhang, L., Wang, M. (2018). „Understanding male kindergarten teachers' motivation for teaching in mainland China: a case study". W: *Journal of Education for Teaching*, t. 44, nr 4.

Correspondence concerning this paper should be addressed to Dr. habil. Urszula Ordon – Professor and Chair of The Department of Education at The Jan Długosz University of the Humanities and Natural Sciences in Częstochowa, Poland.

E-mail: u.ordon@ujd.edu.pl